

ΑΧΙΛΛΕΩΣ Γ. ΧΑΛΔΑΙΑΚΗ

Ο ΧΟΡΟΣ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

Αίγινητική Έφημερίδα ΤΟ ΦΙΣΤΙΚΙ
Τρίτη Περίοδος, Χρόνος 5ος, Άριθμ.Φύλλου 43
15 Ιουνίου 1994, σσ. 3&6.

ΑΙΓΙΝΑ 1994

Ο ΧΟΡΟΣ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

ΤΟΥ ΑΧΙΛΛΕΑ Γ. ΧΑΛΔΑΙΑΚΗ

Ο χορός της Λαμπρής από τους εξοχώτερους και μεγαλοπρεπέστερους χορούς που πραγματοποιούνται στο νησί της Αιγίνης, ετελείτο όπως και η ονομασία του προδίδει κατά την «λαμπράν ημέραν» της του Χριστού Αναστάσεως, «καὶ δη—ὅπως σημειώνει ο Παναγιώτης Ηρειώτης—κατά την δευτέραν Ανάστασιν ἢ Αγάπην»¹.

Το «τελετουργικό» του χορού τούτου, όπως το διασώζει ο προεργασμένος μελετητής της ιστορίας και λαογραφίας του νησιού, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον:

«Ο χορός ἦτο κλειστός (εγκύκλιος) ἀνευ χορηγού ο δε κύκλος του ἐγένετο τόσον ἐνρῆς, ὥστε ο ναός (του Τιμίου Σταυρού) ὅστις δὲν εἶνε καὶ πολὺ μεγάλος, ἐπίσκειτο ἐν τῷ κέντρῳ του κύκλου. Ἐν τῷ χορῷ τούτῳ ἐπηρεῖτο ἡ ἐξῆς τάξις ὡς πρὸς τὴν τοποθέτησιν των χορευτῶν. Πρῶτοι ἐπάνοντο οὐ γέροντες, εἴτα οὐ ἐν γένει ἄγαμοὶ ἄνδρες, μεθ' οὓς οὐ ἐργαμοὶ καὶ πάλιν γέροντες, οὕτως ἀπετελείτο ἐν τῷ τῶν ἐξ ἀνδρῶν. Ὡς πρὸς τὰς γυναῖκας πρῶτα ἐπάνοντο αὐ γράαι, μεθ' αὐτὰς αὐ νεάνιδες, εἴτα αὐ ἐργαμοὶ γυναῖκες καὶ τέλος πάλιν γράαια, οὕτω δὲ ἀπετελείτο ἕτερον τῶν ἐκ γυναικῶν, των δύο δὲ τούτων τῶν ἐρχομένων αὐ συνδέσιν, ἤρχοντο αὐ ἐπαφῆν γέροντες καὶ γράαια»².

Το «σύνθημα» γὰρ τὴν ἐναρξὴν του χορού, ἐδίδοε πάντοτε οὐ κερῆς, που ἔχοντας ολοκληρῶσαι τὴν ακολουθία του ἐσπερινού «τῆς Αγάπης» «ἐξήρχετο πρὸς τὴν θύραν του ναοῦ καὶ ἐβαλλε τὸ (Χριστός Ἀνέστη), μεθ' οὐ ἀμέσως οὐ αὐδὸς ἤρχετο ἄδων, οὐ δὲ χορευτῶν ἐχόρευον συμφῶνως πρὸς τὸν ἦχον (του ἁσματος) ἐπαναλαμβάνοντες καὶ αὐτοὶ τούτου»³.

Ὁ τραγουδιστῆς, στεκόταν σὲ μέση του κύκλου που σχηματίζαν οὐ χορευτῆς καὶ συνόδευε τὰ τραγούδια του «κρούων τὸ ντέφν». Γὰρ τὸ λόγο αὐτὸ δὲν ἦταν ἐντελῶς ἀπαραίτητα τὰ μουσικὰ ὄργανα, κυρίως διολὶ καὶ λαβούτο—ὅπως χαρακτηριστικὰ τὰ ἀποκαλοῦν σὲν Αἴγινα—ὅμως, «αν τυχόν παρευρίσκοντο ἐκεῖ τοιοῦτο ὀργανοπαῖκτα καὶ ἡ πλειοψηφία των χορευτῶν τὸ ἀπῆται ἐτοποθετοῦντο μετὰ του αὐδοῦ ἐν τῷ μέσῳ του κύκλου του χοροῦ»⁴.

Τὸ πρῶτο τραγούδι, με τὸ ὁποῖο «ἀνῶγε οὐ χορός»,⁵ περιγράφει με τὴν χαρακτηριστικὴ Αἰγινητικὴ λαλιά τὸ «ἐπουράνιο πανηγύρι» που κατὰ τὴν ἴδια ἡμέρα οὐ Ἀπόστολοι ἐστῆσαν σὲν οὐρανὸ «συγχορευόντες καὶ συνορτάζοντες» με τὸς ἐπιγεῖους γλεντιστές:

Τσαῖς τοὺς οὐρανοῦς ἀπάνω
γίνεται χορός μεγάλος.
γίνεται χορός τσαῖ σκόλη
τσαῖ χορεύουν οὐ Ἀποστόλοι.
Ὁ Ὄμιός παίζει τὴ λύρα

Γιάκωβος τὴν ψαλιτήρα
σοῦρν' οὐ Πέτρος τὸν Ἀνδρείο
Ὁ Ματθῆος τὸ Ζαχαρίο.

Ἀξιοσημείωτος ἐπίσης ἡ παρατήρησις ὅτι «οὐ χορός οὗτος ἦτο διττός, μικρός καὶ μέγας»⁶. Ὁ «μικρὸς χορός» γινόταν σὲν «μικρὴ πλατεία» τῆς Παληαχώρας, —αὐτὴ που οὐ Αἰγινητῆς ἀποκαλοῦν «πλάστα»—ἡ ὁποία ὅταν ἡ πόλις ἐκατοικεῖτο ἐχρησίμευε ὡς ἀγορὰ, forum, ἢ «φόρος» κατὰ ἐξελληνισμένη ἐκφωρὰ του λατινικοῦ ὄρου. Μπροστὰ ἀπ' τὴν πλατεία αὐτὴ ἐπίσκειται οὐ Ι. Ναός του Ἀγ. Γεωργίου του «Καθολικοῦ» ἢ κατὰ τὴν παλαιότερὴν του ονομασία, τῆς Παναγίας τῆς «Φοριτίσης», ὅπως χαρακτηριστικὰ τὴν ονομάζουν οὐ Αἰγινητῆς. Ἡ ἰδιαιτερότητα του «μικροῦ χοροῦ» ἦταν ὅτι «εἶχε σκοπὸν ἀποκαλυπτικόν. Ἐάν ὀπλοδῆ—ἐξηγεῖ οὐ Ηρειώτης—νεὸς τῆς ἡρώτος νεάνιδος τῆς, ἐκάλει αὐτὴν καὶ συνεχόρευον, τούτω δὲ ἦτο ἀποκάλυψις τῆς ἀμοιβαίας συμπαιθείας των νέων καὶ ἠνάγκαζε τοὺς οὐκαίους των να σπεύσωσι να συνδέσωσιν αὐτοὺς δια γάμου. Ἄλλος ἄλλος δὲν ἐχώρε, οὐ γάμος ἐπρεπε κατὰ πάντα να τελεσθῆ, διότι ἄλλως ἐθεωρεῖτο βαρεῖα ἕβρις, «δια τὴν νεάν»⁷. Ὁ «μεγάλος χορός» ἐπραγματοποιεῖτο σὲν «μεγάλῃ πλατεία» τῆς Παληαχώρας—αὐτὴ που ἐπίσκειται μπροστὰ ἀπὸ του Ι. Ναοῦ του Τιμίου Σταυροῦ—ὡστε να δημιουργοῦνται οὐ προϋποθέσεις «ἀνα μετὰσχουσιν ὄλοι ἀνεξαίρετως του χοροῦ»⁸. Ἐνδεικτικὸ εἶναι τὸ λαϊκὸ δίστιχο που διέσωσε ἡ παράδοση, ὅπου ἐκδηλῶς προβάλλει τὸ διαχωρισμὸς των δύο τούτων χορῶν που προαναφέραμε:

«Ἄντε να πάμε σὲν χορῷ,
σὲν Πλάστα κι ὄξω
σὲν Σταυρῷ»⁹.

Ὁ χορός τῆς Λαμπρῆς διαρκεῖσε ἕως τὴν Τρίτην του Πάσχα, καὶ ἐπαναλαμβάνετο ἐπίσης κατὰ τῆς Πέμπτῆς των ἐπομένων τριῶν ἐβδομάδων ἀλλὰ καὶ «κατὰ τὴν κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον παρεμπίπτουσαν εορτὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς καὶ κατὰ τὰς κατ' αὐτὰς Κυριακάς μετὰ τῆς εορτῆς του Ἁγίου Γεωργίου, ἀν τὴν Λαμπρὴν ἦτο πρῶτος, ἄλλως μετὰ τῆς τριτῆς καὶ τελευταίας Πέμπτῆς. Ἐυθὺς μετὰ τὴν λήξιν του χοροῦ οὐ αὐδὸς ἐγνωστοποιεῖ τὸν χρόνον τῆς λήξεως τῆς χορευτικῆς ταύτης περιόδου, διότι τοιαύτῆς τῆς πῶς εἶναι, φωνῶν τὸ τῆρμα του χοροῦ ἢ ἀπλῶς τὸ τῆρμα του Ἁγίου Γεωργίου! ἀν τότε συνέπτεν, ἢ τὴν τρίτη Πέφθη! ἀν τότε. Τῆρμα δὲ ἡ λέξις σημαίνει τέρμα»¹⁰.

Ὁ Ηρειώτης σημειώνει πῶς «τὸ ἔθος τούτου του χοροῦ διτηρήθη καὶ μετὰ τὴν μετοίκισιν των κατοίκων αὐτῶν τὴν σημερινὴν πόλιν. Ὁ χο-

ρός ἐν ταύτῃ ἐγένετο, ὅπως καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ χώρῃ καὶ ἐτελείτο ἐν πλατεία καμῆνῃ πρὸς Β. του ναοῦ τῆς Μητροπόλεως καὶ ἐγγὺς αὐτοῦ ἢ ἐν τῇ συνοικία τῆς Πόλεως Βάρδια καὶ ἐξηκολούθησε να γίνηται μετὰ του ἔτους 1863, ὅτε πλέον καὶ ἐπαυσεν»¹¹.

Ὁμως, ὅπως μας διαβεβαιώνει ἡ Ταρσὴ Γιαννοῦλη, ἀκόμη καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1948, οὐ Χορός τῆς Λαμπρῆς «εορταζόταν με τὴν μεγαλύτερη ἐπισημότητα τὸ Πάσχα τὸ ἀπόγευμα μετὰ τὸ ἐκκλησιασμο τῆς

ἀγάπης, σ' ὁποιοδήποτε χωριὸ, ἢ πῆρχε ἐνορία, ὅπου συγκεντρῶνταν καὶ κάτοικοι των γύρω χωριῶν, που δὲν εἶχαν ἐνορία, καὶ συμμετεῖχαν ὄλοι σὲν Λαμπράτικο πανηγύρι»¹². Ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ τὸ χωριὸ «Ἀντισέου» ὅπου μετέβαιναν κάτοικοι καὶ «ἀπὸ τὰ γύρω χωριά Ἀποσπύριδες, Γιαννάκηδες, Καπότῆδες, Τσοῦλιντες, Μαργαρινῆδες κ.α. ἄλλοι μὲν πεζοί, ἄλλοι δὲ καβάλα στὰ ζῶα τοὺς καὶ με τὰ κερά στα χέρια σὲν ἐκ-

Ο Χορός της Λαμπρής

ΣΥΝ. ΑΠΟ ΣΕΛ. 3

κλησία και στον αυλόγυρο παρακολουθούσαν τη γιορτή της αγάπης.

Αφού τέλειωσε η εκκλησία – συνεχίζει η ίδια – άρχισε το φαγοπότι γύρω απ' τα δύο ή τρία τραπέζια που υπήρχαν και στα πεζούλια, κι ύστερα επακολουθούσε το γλέντι και ο χορός. Όταν δε ο ήλιος άρχισε να κατεβαίνει οι χωριανοί προετοιμάζαν τα ζώα και τραβούσαν τα μονοπάτια του καθενός χωριού. Προπορεύοντο τα ζώα και ακολουθούσαν οι πεζοί ψάλλοντας το Χριστός Ανέστη»¹⁵.

Το γεγονός αυτό, μαρτυρεί την ευρύτατη διάδοση του εθίμου και την τέλεση του αρχαιότατου αυτού χορού της Λαμπρής, όχι μόνο στην Παληαχώρα ή την πόλη της Αίγινας, αλλά και σε κάθε χωριό απ' άκρης εις άκρη του νησιού, μέχρι και τα μέσα του αιώνας μας.

Δικαιολογείται έτσι ο ενθουσιώδης χαρακτήρας που αποπνέει το λαϊκό δίστιχο, όπου ελαργέστατα παρουσιάζεται εκπεφρασμένη η αγάπη των Αιγινιτών για το Λαμπριάτικο τούτο γλέντι, το οποίο, χωρίς υπερβολή, εθεωρείτο ως «πανήγυρις πανηγύρεων».

Της Παλής χώρας ο χορός ήταν γλυκός σαν μέλι γιατί τον εχορεύανε κορίτσα σαν αγγέλι»¹⁶.

Η, για τέταρτη συνεχή χρονιά, προσπάθεια του «Συλλόγου προς διάσωση της Πολιτιστικής μας Κληρονομιάς και Παράδοσης», αλλά και πολλών άλλων παραγόντων του νησιού για αναβίωση του επί βραχύ διάστημα, λησμονημένου τούτου εθίμου, φιλοδοξεί να μετατρέψει τον παρελθοντικό χρόνο εκφοράς του παραπάνω διστίχου, σε ενεστώτα κατάσταση ώστε να επανασυνδεθεί ο σπασμένος κρίκος της παραδόσεως, ο χορός να γίνη βίωμα των νέων ανθρώπων του τόπου, στους ώμους των οποίων θα στηριχθή και η βαρειά ευθύνη για τη μεταλαμπάδευση και ομαλή, πλέον, συνέχιση του εθίμου, επί χρόνους ικανούς.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Π. Ηρειώτου, σ. 67
2. Π. Ηρειώτου, σ.σ. 68 – 69
3. Π. Ηρειώτου, σ. 69
4. Αυτόθι.
5. Αυτόθι.

6. Γ. Κουλικούρδη – Σ. Αλεξίου, σ. 78
7. Π. Ηρειώτου, σ. 73.
Πρβλ. Γ. Κουλικούρδη – Σ. Αλεξίου, σ. 78, Κ. Σταμάτη, σ. 33 και Δ. Λουκάτου, σ. 130
8. Π. Ηρειώτου, σ. 67
9. Π. Ηρειώτου, σ. 68
10. Αυτόθι
11. Γ. Κουλικούρδη – Σ. Αλεξίου, σ. 80
12. Π. Ηρειώτου, σ. 70
13. Π. Ηρειώτου, σ. 72
14. Τ. Γιαννούλη, σ. 84
15. Τ. Γιαννούλη, σ. 85
16. Π. Ηρειώτου, σ. 73, και Τ. Γιαννούλη, ο.π.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ & ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

– Π.Ν. ΗΡΕΙΩΤΟΥ: Ο Χορός της Λαμπρής ίδια εν τη εν Αιγινή Παλαιά Χώρα, εις Λαογραφία, Τόμος Η (1921), Τεύχ. Α – Β, σ.σ. 67 – 108. (= Π. Ηρειώτου).

Η μελέτη τούτη επανεκδόθηκε (με περικοπές ορισμένων τραγουδιών) στην Αίγινα το 1991, από το Δήμο Αίγινας με επιμέλεια του γράφοντος για λογαριασμό του Συλλόγου προς διάσωση της Πολιτιστικής μας κληρονομιάς και παράδοσης, επ' ευκαιρία του, κατά το έτος αυτό, εγκαίνιασμού της αναβιώσεως του εθίμου.

– Ταρσής Γιαννούλη. Ο χορός της Λαμπρής, εις περ. Κήρυξ Αιγίνης, Φύλλο 17, Έτος Β., Μάιος 1948, σ.σ. 84 – 85 (= Τ. Γιαννούλη).

– Γ. Κουλικούρδη – Σ. Αλεξίου. Αίγινα. Οδηγός για την ιστορία και τα μνημεία της, (Αίγινα 1950) σ.σ. 78 – 80, 133 – 134. (= Γ. Κουλικούρδη – Σ. Αλεξίου)

– Δ. Λουκάτου. Πασχαλινά και της Ανοιξης Β έκδοσις, Αθήνα 1988, σ.σ. 128 – 132 (= Δ. Λουκάτου).

– Κ. Σταμάτη. Αίγινα. Ιστορία – Πολιτισμός, Αθήνα 1989, σ.σ. 256 – 258, 309 – 311 (= Κ. Σταμάτη).

Συνοπτικές επίσης αναφορές στο χορό της Λαμπρής, περιλαμβάνονται στις ακόλουθες μελέτες:

– Ξ. Δάντη, Η Αρχαία και Σύγχρονη Αίγινα, Αθήνα 1967, σ.σ. 67 – 69.

– Μ. Καρύδη, Η ιστορία της Αίγινας, Αθήνα 1979, σ.σ. 102 – 103.